

УДК 339.738.1

ЄВРОПЕЙСЬКА ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВА ІНТЕГРАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Тетяна Валентинівна ПРИСТУПА

аспірант кафедри «Міжнародна економіка» Донецького національного університету
E-mail: tatyana.pristupa@bigmir.ua

Анотація. У статті розглянуто принципи функціонування Європейського валютного союзу, умови членства в ньому. Проаналізовано наслідки створення Європейського валютного союзу для країн-учасниць і України, обґрунтовано рекомендації щодо зміни валютних аспектів грошово-кредитної політики України. Визначено програмні принципи та перспективи інтеграції України в Європейський валютний ринок.

Аннотация. В статье рассматриваются принципы функционирования Европейского валютного союза, условия членства в нем. Проанализированы последствия создания Европейского валютного союза для стран-участниц и Украины, обоснованы рекомендации относительно изменения валютных аспектов денежно-кредитной политики Украины. Определены программные принципы и перспективы интеграции Украины в Европейский валютный рынок.

Ключові слова: євроінтеграція, валютна інтеграція, валютний союз, валютно-курсова політика, європейський валютний ринок.

Ключевые слова: евроинтеграция, валютная интеграция, валютный союз, валютно-курсовая политика, европейский валютный рынок.

Постановка проблеми. На сьогодні зростаючий рівень глобалізації та конкуренції між країнами обмежують їхні можливості домогтися економічного та соціального зростання самостійно. У світовій економіці проявляється тенденція до створення регіональних інтеграційних об'єднань зі своєю власною валютою. Валютною інтеграцією є об'єктивно обумовлений процес створення (за активного сприяння держав-учасників) регіональних зон, у межах яких забезпечується відносно стабільне співвідношення курсів валют, спільне регулювання валютних взаємозв'язків країн-учасниць і єдина валютна політика щодо трьох країн [3].

У сучасній зовнішньо- та внутрішньополітичній ситуації для України відносини з Європейським Союзом мають важливе значення. Мова йде не просто про контакти з одним з найбільш стратегічно важливих партнерів, а й про можливість здійснення Україною стратегічного вибору на перспективу, від якого залежатимуть місце і роль держави в новій системі міжнародних відносин, зокрема економічних і валютно-фінансових.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми європейської економічної інтеграції та валютно-фінансових відносин країн ЄС, їх впливу на систему сучасних світогосподарських зв'язків, а також перспектив інтеграції України

до ЄС досліджено в роботах вітчизняних вчених: О. Білоруса, С. Боринця, В. Будкіна, І. Бураковського, П. Єщенка, А. Гальчинського, Н. Кузнецової, В. Литвицького, П. Леоненка, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, В. Міщенко, В. Новицького, О. Плотнікова, І. Пузанова, О. Рогача, А. Румянцева, В. Сіденка, О. Сльозко, В. Степаненка, В. Федосова, А. Філіпенка, С. Циганова, О. Шарова, І. Якушика та ін.

Суттєвий внесок у розробку цієї проблематики зробили представники наукових шкіл економіки інших країн СНД, зокрема Росії. Серед них слід відзначити праці С. Андреева, О. Буторіної, В. Капусткіна, Л. Красавіної, В. Масленнікова, С. Моїсеева, Б. Рубцова, Л. Хомякової, Ю. Юданова та ін.

Метою статті є обґрунтування напрямів реформування грошово-кредитної політики України в контексті інтеграції в Європейський валютний ринок.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Валютну інтеграцію як форму прояву фінансової глобалізації стимулюють: нерівномірністю економічного розвитку і розподілу фінансових ресурсів, неврівноваженістю балансів поточних платежів і гострою нестачею в більшості країн власних ресурсів для здійснення інвестицій, зрощенням банківського і страхового бізне-

су, необхідністю виконання та обслуговування боргових зобов'язань за внутрішніми і зовнішніми запозиченнями, впровадженням сучасних інформаційних банківських технологій [1].

Валютно-фінансова регіональна інтеграція країн за ключовим критерієм – ступенем фіксації обмінного курсу грошових одиниць країн-учасниць – проходить такі етапи: 1) обмеження коливань взаємних валютних курсів; 2) валютний союз, який передбачає фіксацію взаємних валютних курсів у вузьких межах; 3) валютно-економічний союз, в якому введена єдина грошова одиниця. Європейська валютна система еволюційно переросла в Європейський валютний союз, який ґрунтується на єдиній європейській валюті і валютній системі з розвитком відповідної фінансової інфраструктури та інститутів [5].

Забезпечити високий ступінь конвергенції майбутніх учасників Європейського валютного союзу були покликані «критерії конвергенції» Маастрихтської угоди [7]. В якості умов для вступу в союз в угоді позначені стабільні валютні курси, низькі темпи інфляції, схожість процентних ставок, помірний дефіцит бюджету і стійкий рівень державного боргу.

Європейський валютний союз ґрунтується на трьох елементах:

- європейська валютна одиниця – євро. Це офіційна валюта 18 з 28 країн ЄС, відомих також як Єврозона, в якій проживають понад 326 млн. європейців, у готівковому обігу з 1 січня в 2002 р. Євро не є валютою Європейського Союзу, оскільки не всі країни ЄС ввели його. Всі країни – члени ЄС – мають право увійти до Єврозони, якщо задовольняють певним економічним критеріям, а для всіх нових членів ЄС перехід на євро (раніше чи пізніше) є умовою вступу до союзу;

- інтервенційний курсовий механізм – коридор коливань ринкових курсів між валютами країн Співдружності – чітко визначений. Якщо курс однієї валюти щодо іншої виходить за межі коридору, то центральні банки зацікавлених держав вживають відповідних заходів, здійснюючи примусові інтервенції на валютних ринках;

- кредитний механізм – якщо бракує коштів для здійснення валютних інтервенцій при досягненні нижньої або верхньої межі коридору коливань курсів валют, центральні банки використовують взаємну кредитну допомогу [3].

Умовою приєднання країн до зони євро є дотримання всіх критеріїв конвергенції: утримання протягом двох років поспіль своєї валюти в системі ERM (Європейський механізм регулювання

валютних курсів), а також дотримання інших чотирьох вимог валютної конвергенції: максимальний бюджетний дефіцит не повинен перевищувати 3 %, а розмір державного боргу – 60 % ВВП; довгострокові ставки за кредитами – 2 %, а інфляція – 1,5 % від середнього рівня відповідного показника за трьома країнами ЄС із найстабільнішими цінами.

Серед позитивних наслідків створення Європейського валютного союзу можна виділити: ліквідацію витрат на обмін валют, усунення курсового ризику в діяльності підприємств і банків, прозорість цін, зростання конкуренції, поглиблення спеціалізації економік окремих держав-членів, злиття національних ринків капіталів у єдиний європейський ринок, закріплення позицій євро як валюти, здатної конкурувати з долларом США [3].

Створення союзу дає його членам шанси швидкого розвитку, але несе з собою і загрози, пов'язані з втратою можливості користуватися політикою валютного курсу, процентних ставок, а також, в значній мірі, фінансовою політикою з метою протидії уповільненню економічного зростання труднощами у розробці економічної та монетарної політики, що відповідає потребам всіх країн-членів, що обумовлено відмінностями в рівнях їх економічного розвитку недостатніми можливостями підтримки ресурсами з бюджету ЄС проблемних регіонів [3].

Утворення єдиного внутрішнього ринку ЄС (з вільним рухом товарів, послуг, осіб та капіталів) скорочує поле для маневру національних властей і підсилює транскордонні ефекти від рішень, прийнятих на національному рівні. Іншими словами усунення бар'єрів на шляху руху факторів виробництва призводить до того, що неузгоджені рішення одного уряду будуть набагато сильніше, ніж раніше, впливати (іноді негативно) на економіку сусідів.

Перехід до фіксованих курсів і єдиної грошово-кредитної політики позбавляє національні влади можливості самостійних дій у досягненні цілей національної економічної політики. Таким чином, можливості властей враховувати місцеву специфіку істотно скорочуються. Перехід до фіксованих курсів не тільки позбавляє уряд можливості девальвувати валюту з метою коригування економічних дисбалансів, але й призводить до зникнення важливого індикатора таких дисбалансів у вигляді зміни курсів.

Сигнальну функцію (що допомагає вчасно виявляти диспропорції) втрачає не тільки валют-

ний курс, а й значною мірою платіжний баланс. Статистичне вимірювання та інтерпретація економічних дисбалансів ускладнюються, оскільки в умовах єдиного внутрішнього ринку платіжні баланси між державами-членами перестануть бути очевидним і чутливим орієнтиром для економічних властей. Якщо ж дисбаланси вчасно не будуть виправлені, вони проявлять себе у вигляді регіональних диспропорцій, як ми могли спостерігати на прикладі недавньої кризи країн-учасниць Єврозони – Греції, Португалії та Кіпру [4].

Незважаючи на деяке ослаблення за останні роки інтеграційного потенціалу ЄС, він залишається досить привабливим для України. Ця привабливість багатоаспектна: економічна, валютно-фінансова, інвестиційна, інноваційна, модернізаційна, міграційна, соціальна, цивілізаційна і т. д.

Економічна привабливість Євросоюзу для України полягає, насамперед, у можливості долучитися до високої культури ефективного ринкового господарювання і підняти на такий же рівень власну економіку. Європа являє собою один з масштабних платоспроможних та інноваційних ринків, освоїти і заповнити який намагаються багато країн світу. Інноваційність виробництва в ЄС перевищує 75 %. Середній показник ВВП на жителя в ЄС майже у вісім разів вищий, ніж в Україні. У провідних країнах ЄС рівень економічного розвитку ще вищий [6].

Найхарактернішим показником ефективності економіки традиційно вважається продуктивність праці. За цим показником ЄС, особливо його провідні країни, займає перші позиції у світі. Продуктивність праці в Єврозоні в чотири рази вища, ніж в Україні.

Для України дуже важливий такий аспект євроінтеграції, як реальний прогрес у проведенні реформ та модернізації, приведення умов для бізнесу та підприємництва до європейських стандартів. Цей потенціал успішно реалізували Словенія, Польща, Словаччина та країни Балтії, особливо у сфері малого та середнього бізнесу, в податковій, інвестиційній, фінансовій, бюджетній, судовій та адміністративній сферах. Показники реформ і модернізації суспільства в ЄС – одні з найвищих у світі. Соціальна привабливість євроінтеграції для України полягає в можливості досягнення високих соціальних стандартів європейських країн.

Важливість євроінтеграції для валютного ринку України полягає в тому, що в практичному плані це дозволить: знизити залежність внутріш-

нього ринку від американського долара і забезпечити поступове його витіснення з готівкових і безготівкових розрахунків, модифікувати валютну базу курсової політики НБУ, удосконалити валютну структуру міжнародних резервів і зовнішніх запозичень, розвивати кредитну співпрацю з країнами ЄС, підвищити ліквідність ринку європейської валюти в Україні.

Механізм інтеграції України до європейського валютного ринку включає систематизацію елементів взаємодії суб'єктів національного валютного ринку з суб'єктами регіонального та світового валютних ринків шляхом конвергенції національних валютних політик, взаємодії з європейськими валютно-фінансовими і кредитними організаціями, організації діяльності комерційних банків на міжнародному валютному ринку на принципах співпраці з європейськими валютними центрами.

Національний банк України використовує монетарну стратегію таргетування обмінного курсу, застосовуючи як валюту-якір долар США. Валютна інтеграція в ЄС піднімає питання про перегляд оптимальної валютної зони. Термін «валютна зона» вживається для визначення рівня практичної співпраці країн у сфері валютно-фінансових відносин, а концепція «оптимальної валютної зони» є теоретичною конструкцією і означає найбільший економічний простір, на території якого економічно доцільно використовувати одну грошову одиницю за умов збереження внутрішнього (зайнятись) і зовнішнього (рівновага платіжного балансу) балансів [8]. З'являється необхідність переорієнтації прив'язки обмінного курсу від долара США до євро через більшу відповідність монетарної інтеграції з блоком євро у відповідності з цілями технологічного розвитку та економічного зростання України.

Для реалізації євроінтеграційної стратегії необхідно формування дієвих інституційних основ валютно-фінансової взаємодії з ЄС, що обумовлюють першочерговість саме економіко-організаційних чинників взаємодії та визначають головні напрями реформування національного економічного управління в контексті адаптації його структури до європейських стандартів.

Інституційно-господарські основи європейської інтеграції України повинні формуватися тільки виходячи з пріоритету національних інтересів, з метою ефективної реалізації в процесах регіональної взаємодії з ЄС власних порівняльних і конкурентних переваг, залучення в Україну необхідних технологічних і фінансових ресурсів.

Основними складовими інституційного забезпечення мають стати: нормативно-правова основа (базова угода України з ЄС), поглиблення співпраці з європейськими банками розвитку, формування дієвих важелів регулювання руху товарів і послуг, інвестиційно-кредитних ресурсів і робочої сили. Реалізація таких цілей дозволить Україні інтегруватися в європейські структури не шляхом поглинання її економіки Європейським союзом як сировинного придатка, а внаслідок наближення, взаємної адаптації господарських структур і формування довгострокових взаємовигідних принципів економічного і політичного співробітництва [1].

Удосконалення функціональної структури економічного управління, стабілізація монетарної політики, реформування бюджетної політики вимагає від України вирішення нагальних взаємопов'язаних завдань: адаптації принципів валютно-фінансової та грошово-кредитної політики з вимогами ЄС; досягнення сталого економічного розвитку, враховуючи соціальні наслідки лібералізації ринку в умовах євроінтеграції. Водночас слід враховувати реальний стан інтегрованості економіки в світогосподарські процеси і стартове поле для європейської інтеграції України. Адже відтік капіталів у результаті політичної нестабільності або розгортання європейської боргової кризи може досить суттєво вплинути на показники зовнішньої ліквідності України і викликати зниження рейтингів країни.

Ефективність грошово-кредитної політики в умовах взаємодії з Європейським Союзом визна-

чається здатністю Національного банку України комплексно використовувати всі можливі важелі і методи впливу на розвиток вітчизняної економіки. Національний банк України використовує політику таргетування обмінного курсу з перспективами щодо переходу до режиму таргетування інфляції, що передбачає можливість вільного руху капіталу і вільного плаваючого курсу.

Валютно-курсова політика України повинна передбачати поетапне пом'якшення регуляторних обмежень і поступове підвищення курсової гнучкості гривні у міру досягнення фінансової стабільності, нівелювання диспропорцій платіжного балансу, сталого розвитку валютного ринку і зростання попиту на національну валюту. Необхідною передумовою інтеграції України в Європейський валютний ринок є попередження різких коливань обмінного курсу гривні за рахунок стабілізаційних можливостей міжнародних резервів [3]. Валютно-фінансова стратегія повинна бути спрямована на одночасне досягнення двох важливих цілей: постійного і надійного зниження темпів інфляції та досягнення макроекономічної стабільності.

Аналізуючи зміни, які відбулися в макроекономічній ситуації в Україні протягом останніх років можна відзначити наявність показників валютно-фінансового потенціалу євроінтеграції України. Незважаючи на певне гальмування темпів економічного зростання, мають позитивну динаміку обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку України, в тому числі з країн-учасниць Євросоюзу (рис. 1).

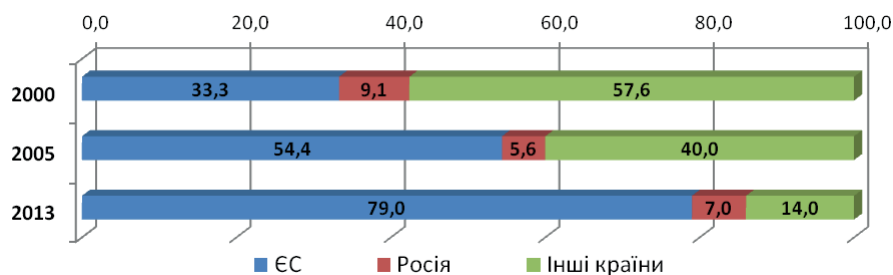

Рис. 1. Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну на початок року, % до загального обсягу [2]

У 2000 році на ЄС припадала всього третина інвестицій в Україну, в 2013 році – вже три чверті. До того ж динаміка надходження прямих іноземних інвестицій з ЄС в Україну тривалий час зростає, тоді як з інших країн – сповільнюється. Частка прямих інвестицій з країн Євросоюзу на 1 січня 2014 року становила \$ 43,0 млрд або

79,0 % загальних обсягів іноземного інвестування в економіку України. Основними країнами – інвесторами з ЄС є: Кіпр – 31,7 %, Німеччина – 11,6 %, Нідерланди – 9,5 %, Австрія – 6,2 %, Франція – 3,2 % і Велика Британія з Віргінськими островами 8, 2 % (рис. 2).

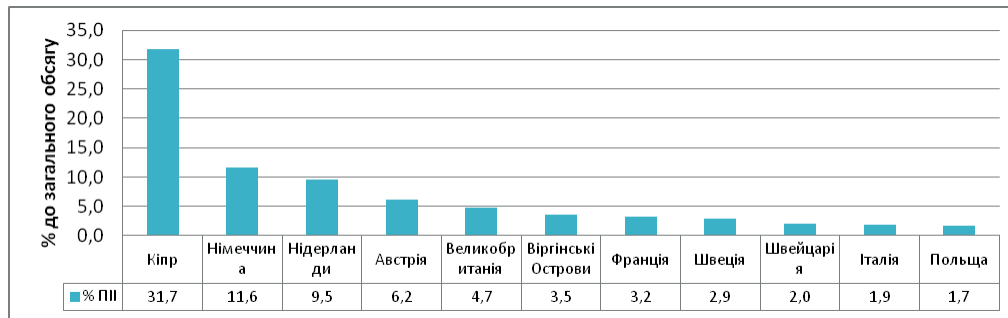

Рис. 2. Географічна структура іноземних інвестицій в Україну з країн ЄС на 31.12.2013 р. [2]

Водночас, аналіз окремих макроекономічних показників свідчить про невисокий рівень економічного розвитку України в цілому, значне відставання за рівнем ВВП на душу населення, відносно невелику частку країн ЄС в експорті України в порівнянні з іншими країнами-сусідами ЄС, низький рівень прямих іноземних інвестицій і значний рівень інфляції. За цими показниками Україна суттєво відстає не тільки від країн ЄС, а й від країн Центральної та Східної Європи. Кардинальна зміна якісних і кількісних показників економічного та соціального розвитку України є головною передумовою зміни економічної моделі співпраці України з ЄС.

Висновки:

1. Інтеграція України до ЄС є необхідною умовою зростання технологічного та економічного рівня розвитку країни, підвищення інвестицій-

ної привабливості економіки, ефективного ринкового господарювання, проведення реформ та модернізації, приведення умов для бізнесу та підприємництва до європейських стандартів.

2. Національному банку України належить здійснити перехід від політики таргетування обмінного курсу до режиму таргетування інфляції, що передбачає можливість вільного руху капіталу і вільного плаваючого курсу.

3. Валютно-курсова політика України повинна передбачати поетапне пом'якшення регуляторних обмежень і поступове підвищення курсової гнучкості гривні у міру досягнення фінансової стабільності. А валютно-фінансова стратегія повинна бути спрямована на одночасне досягнення двох важливих цілей: постійного і надійного зниження темпів інфляції та досягнення макроекономічної стабільності.

Список використаних джерел:

- Атаманюк Ю. А. Формування валютно-фінансових відносин України з Європейським Союзом: автореф. дис. ... канд. екон. наук. К., 2008.
- Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/ivu/ivu_r/arh_ivu2012_r.html.
- Верига А. В. Європейська валютна інтеграція: перспективи для України / А. В. Верига // Теорія і практика суспільного розвитку. 2013. № 4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.teoria-practica.ru/-4-2013/economics/veriga.pdf>.
- Про економічні дисбаланси в ЄС. Записки європейста. Блог О. Буториної [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://olga-euro.livejournal.com>.
- Мітрі Жорж Юсеф. Становлення Європейського валютного союзу та його вплив на міжнародні ринки капіталів: автореф. дис. ... канд. екон. наук. К., 2000.
- Гайдуцький П. Україна-ЄС: проблеми інтеграції / П. Гайдуцький // Дзеркало тижня. Україна, №20. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://gazeta.zn.ua/international/ukrainaes-problemy-integracii_.html.
- Понін Ф. А. Європейський валютний союз: від Маастрихтського договору до боргової кризи / Ф. А. Понін // Фінанси і кредит. 2012. № 2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.fin-izdat.ru/journal/fc/detail.php?ID=47409>.
- Насадюк І. Б. Вплив приєднання до валютної зони на розвиток національних економік: автореф. дис. ... канд. екон. наук. К., 2008.
- Salmynskyy D. Monetary policy in the integration of Ukraine into the international financial / D. Salmynskyy // Економіка і сучасний менеджмент: теорія і практика: збірник статей за матеріалами XXXI міжнародної науково-практичної конференції. Росія, Новосибірськ (листопад 2013р.). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sibac.info/11077>.